

Nr 70.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar; given Stockholms slott den 22 november 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 november 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Domö:

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 71 till 1939 års urtima riksdag anvisade riksdagen till Teckning av aktier i Aktiebolaget Svensk Torvförädling m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 såsom kapitalinvestering i fonden för statens aktier ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor (r. skr. nr 85). Genom beslut den 22 december 1939 anbefallde Kungl. Maj:t statskontoret att av anslaget utbetala till teckning av aktier för statens räkning i bolaget ett belopp av 3,999,500 kronor. Bolaget, vars sammanlagda aktiekapital utgör 4,000,000 kronor, har till föremål att i första hand i anslutning till torvmossen Store Mosse i N. Mellby och Häglinge socknar av Kristianstads län idka verksamhet för utvinning och förädling av torv jämte annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell art.

Med hänsyn till den försämrade situation, som sedermera inträdde beträffande importen av bränslen, föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 266 1940 års lagtima riksdag att för förberedande arbeten å nio stycken i propositionen angivna, staten tillhöriga torvmossar för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten, under rubriken Statens affärsverksfonder. E. Domänverket, anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor. Berörda proposition bifölls av riksdagen (r. skr. nr 409). Av mossarna tillhörde en, Hästhagens torvmosse vid Vislanda, statens järnvägars fond; till den del de övriga mossarna tillhörde staten ingingo de i statens domäners fond. Genom beslut den 21 juni 1940 har Kungl. Maj:t, bland annat, *dels* förklarat att nämnda anslag å 1,000,000 kronor skall disponeras av domänstyrelsen för utbetalning på rekvisition i mån av behov till Aktiebolaget Svensk Torvförädling, som äger att efter statens industrikommissions bestämmande använda anslaget för därmed avsett ändamål, *dels ock* föreskrivit, att förenämnda torvmosse Hästhagen skall överföras till statens domäners fond.

Med skrivelse den 5 november 1940 har nu statens bränslekommission överlämnat dels en till Kungl. Maj:t ställd, den 23 oktober 1940 dagtecknad skrift av Aktiebolaget Svensk Torvförädling, däri bolaget hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bifalla ett av bolaget i samråd med kommissionen uppgjort förslag angående torvupptagning å Hästhagens mosse ävensom för ändamålet anvisa ett anslag å 800,000 kronor, dels ock ett av kommissionen från järnvägsstyrelsen över vissa delar av berörda skrift inhämtat yttrande.

Aktiebolaget Svensk Torvförädling anför till stöd för sin framställning följande:

Då bolaget skulle igångsätta arbetena å de i propositionen nr 266 omnämnda torvmossarna, hade det visat sig icke vara möjligt att uppbringa de för traktorernas drift erforderliga drivmedlen. Att ordna gengasdrift vid traktorerna hade ej heller vid denna tidpunkt synts möjligt. Enda möjligheten hade då synts vara att utföra arbetena för hand, men hade efter konferens med chefen för handelsdepartementet bestämts, att arbetena icke skulle igångsättas förrän efter det att årets skördarbeten inom jordbruket avslutats och då till en början endast i mindre omfattning.

Ursprungligen hade avsetts att iordningställa mossarna för framtida brytning av frästorv. Då emellertid för frästorvbrytning erfordrades ett avsevärt antal motordrivna anordningar och frågan om drivmedel för dessa ännu icke hade blivit löst på ett tillfredsställande sätt, hade frågan om mossarnas iordningställande för frästorvbrytning kommit i ett sådant läge, att ytterligare undersökningar måste anses erforderliga, innan slutgiltigt ställningstagande kunde ske.

Statens bränslekommission hade med hänsyn till det sålunda uppkomna läget föreslagit igångsättande av maskintorvbrytning å en av mossarna, nämligen Hästhagens mosse vid Vislanda, och hade kommissionen i denna angelägenhet konfererat med verkställande direktören i bolaget ingenjören Erik Kåreby. Med anledning av vad vid dessa konferenser framkommit hade ingenjören Kåreby till samtliga styrelsemedlemmar och styrelsesuppleanter i bolaget översänt en promemoria i ämnet. Över promemorian hade yttrande avgivits av nämnda personer och hade promemorian jämväl be-

handlats av statens bränslekommission, som förklarat sig icke hava något att erinra gentemot de i promemorian gjorda förslagen.

Under återopande av vad som sålunda anförts finge bolaget hemställa, att Kungl. Maj:t måtte bifalla följande förslag, nämligen:

1) Å cirka 60 hektar av Hästhagens mosse skulle anordnas maskintorvbrytning med 1 stycke grävverk, exempelvis av Åkermans typ, kombinerat med ältmaskin och fältpress.

2) Å cirka 40 hektar av mossen skulle anordnas maskintorvbrytning med 2 stycken maskintorvverk av största hittills vanligen använda typ.

3) Å cirka 30 hektar av mossen — företrädesvis å sådana delar, som icke med fördel kunde nyttjas för maskintorvbrytning — skulle anordnas frästorbrytning.

4) För möjliggörande av torvbrytning enligt disponenten Ekelunds system under säsongen 1942 skulle skyndsammast möjligt utföras konstruktionsarbeten å Ekelunds grävmaskin av den typ, som statens järnvägar hade använt å Hästhagens mosse till och med år 1932, samt införskaffas anbud å dylik grävmaskin.

5) Ett statligt anslag om 800,000 kronor skulle anvisas, därav avsåges 644,000 kronor för täckande av anläggningskostnader och 156,000 kronor såsom rörelsekapital.

6) Åt bolaget skulle uppdragas att anskaffa den erforderliga maskinella utrustningen samt att igångsätta torvbrytningen, varvid dock förutsattes, att rörelsen å Hästhagens mosse i ekonomiskt hänseende helt skildes från bolagets övriga verksamhet.

7) De av staten ägda delarna av mossen ävensom erforderligt fastmarksområde skulle överlämnas till bolaget utan kostnad för detta.

8) Statens järnvägar skulle ställa av järnvägarna innehavda handlingar rörande tidigare torvbrytning å Hästhagens mosse ävensom rörande den då använda utrustningen till bolagets förfogande utan kostnad för detta.

9) Statens järnvägar skulle kostnadsfritt ombesörja växling av ankommande och avgående godsvagnar å det cirka 2 kilometer långa stickspåret mellan Vislanda järnvägsstation och mossen samt medgiva, att bolaget på egen bekostnad utdroge stickspåret från dess nuvarande ändpunkt vid f. d. torvpulverfabriken till den blivande lastageplatsen vid mossen.

Järnvägsstyrelsen, vars yttrande inskränker sig till de med 8 och 9 betecknade förslagen i bolagets skrift, har förklarat sig icke hava något att erinra mot desamma. Beträffande utsättandet av ankommande och avgående godsvagnar å stickspåret ifråga anser styrelsen, att någon statens järnvägars växlingsavgift icke borde debiteras, men att frakten för på spåret ankommande eller från spåret avgående lastade godsvagnar borde beräknas efter det verkliga avståndet till lastageplatsen, d. v. s. efter huvudstationens — i detta fall Vislanda — avstånd ökat med avståndet från Vislanda till lastageplatsen.

Statens bränslekommission har för egen del anfört i huvudsak följande:

Det av 1940 års lagtima riksdag anvisade anslaget å 1,000,000 kronor hade avsetts att användas till täckande av kostnader för sådana förberedande arbeten, att torvbrytning, om så skulle visa sig erforderligt, kunde igångsättas under torvsäsongen 1941. Till följd av svårigheten att under nu rådande förhållanden anskaffa drivmedel för de vid frästorbrytning erforderliga traktorerna, vilka redan tidigare inköpts av Aktiebolaget Svensk Torvförädling, syntes det emellertid tveksamt, huruvida möjligheter överhuvud förefunnes

för igångsättande av frästorvbrytning. På grund härav hade bränslekommis- sionen ifrågasatt påbörjande av maskintorvbrytning å en av de statliga mos- sarna som avsetts för frästorvbrytning, nämligen Hästhagens mosse vid Vis- landa. I syfte att utreda förutsättningarna för ett dylikt företag hade över- lägningar ägt rum mellan kommissionen och bolaget. Kommissionen, som icke hade något att erinra mot de i bolagets skrift framlagda förslagen, finge hemställa, att ett reservationsanslag av 800,000 kronor måtte anvisas såsom rörelsekapital och för täckande av beräknade anläggningskostnader i sam- band med torvbrytning å nämnda mosse.

Kommerskollegium har i infordrat utlåtande den 11 november 1940 i allt väsentligt tillstyrkt bifall till framställningen; därvid har kollegium anfört följande:

Den på något längre sikt mycket ovissa situationen på bränslemarknaden samt möjligheten av gynnsamma resultat i det nu pågående arbetet på för- bättrade konstruktioner av motorer för inhemskt bränsle gjorde det omöjligt att nu avgöra, huruvida den ena eller andra metoden för torvutvinning lämp- ligast borde komma till användning under nästa torvsäsong.

Kollegium, som förutsatte, att bolaget noga följde utvecklingen på området och vidtog de åtgärder, som därav betingades i nu förevarande avseende, ville med framhävande härav icke göra någon erinran mot bifall till fram- ställningen. Med hänsyn till nuvarande ovissa läge ansåge kommerskollegium emellertid, att någon mark för närvarande ej borde överlåtas från staten till bolaget utan endast upplåtas på viss kortare tid.

Slutligen har *Svenska brännortfabrikanters förening*, som beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, i en den 21 november 1940 dagtecknad skrift avstyrkt *dels* beviljande av det ifrågasatta statsanslaget åt Aktiebolaget Svensk Torv- förädling, *dels* att maskintorvbrytning med grävmaskin samt frästorvtillverk- ning enligt de med 1 och 3 betecknade förslagen i bolagets framställning igångsattes, *dels* att de av staten ägda delarna av Hästhagens mosse med till- hörande fastmarksområde överlämnades till bolaget, med mindre bolaget be- talade sedvanlig arrendavgift eller erlade en köpeskillning, motsvarande det genomsnittspris som för sådan mark gällt under åren 1937 och 1938, *dels* ock att bolaget av statens järnvägar gynnades med kostnadsfri växling av ankommande och avgående godsvagnar, såvida icke de enskilda brännort- fabrikanter, som hade likartade transportförhållanden, medgäves samma för- måner.

*Departements-
chefen.*

På sätt framgår i ärendet hava de förberedande arbeten, vilka avsågos skola utföras å ett antal staten tillhöriga mossar medelst det av 1940 års lagtima riksdag beviljade anslaget å 1,000,000 kronor, icke kunnat utföras i plane- rad omfattning till följd av brist på drivmedel och viss knapphet på arbets- kraft. Mossarna befinna sig alltså i allmänhet alltjämt icke i sådant skick, att de lämpa sig för torvupptagning. Ett undantag utgör Hästhagens mosse så tillvida, att denna på sin tid blivit utdikad och planerad genom statens järnvägars försorg. Åtskilliga år hava visserligen sedan dess förflutit, men de arbeten, som erfordras för att denna mosse skall komma i användbart

skick, torde huvudsakligen vara vissa rensningsarbeten, vilka det icke borde möta svårigheter att få utförda.

Nyssnämnda anslag äsyftar mossarnas iordningställande för upptagning av antingen frästortv eller maskintortv. Bristen på flytande bränslen inverkar hindrande även på begagnandet av fräsmetoden vid tortvutvinning. Omläggning till gengasdrift torde måhända bliva nödvändig, för att frästortvberedning skall kunna komma till stånd i någon större omfattning. Maskintortvberedning däremot är icke beroende av sådant bränsle; den kan med fördel bedrivas med begagnande av elektrisk kraft. Det är med hänsyn till vår bränsleförsörjning angeläget, att ökad tortvproduktion verkställes med minsta möjliga dröjsmål. Ehuru det varit önskvärt att, innan staten igångsatte ytterligare tortvupptagning, resultatet av försöksarbetena enligt fräsmetoden vid Store Mosse kunnat avvaktas, anser jag mig icke, såsom förhållandena utvecklats sig, böra tillstyrka detta. Förslaget att omedelbart vidtaga anordningar för tortvutvinning å Hästhagens mosse, på sätt Aktiebolaget Svensk Tortvförädling hemställt, förefaller i nuvarande läge välbetänkt. Jag tillstyrker alltså, att tortvberedning upptages å nämnda mosse i den omfattning bolaget förordnat och myndigheterna tillstyrkt.

Verksamheten torde, såsom föreslagits, böra omhänderhavas av Aktiebolaget Svensk Tortvförädling ehuru i ekonomiskt hänseende skild från bolagets övriga verksamhet. I den utsträckning så lämpligen kan ske torde samråd böra äga rum med kommerskollegium och bränslekommissionen. Hästhagens mosse torde böra för ändamålet upplåtas till bolaget för nyttjande tillsviðare, så länge så finnes erforderligt. När verksamheten bedrivs för statens räkning, torde upplåtelsen böra vara kostnadsfri. För möjliggörande av verksamheten böra därjämte särskilda medel ställas till bolagets förfogande för bestridande av dels anläggnings- och anskaffningskostnader, dels ock verksamhetens drift. De framlagda kostnadsberäkningarna, mot vilka erinringar icke framförts av vare sig kommerskollegium eller bränslekommissionen, torde böra godtagas. Ett sammanlagt belopp av 800,000 kronor skulle alltså erfordras för ändamålet. Då verksamheten väsentligen har karaktär av försöksverksamhet, torde beloppet böra anvisas såsom reservationsanslag under tionde huvudtiteln. De medel, vilka inflyta vid försäljningen av de utvunna tortvprodukterna, torde böra inlevereras till statsverket och redovisas å särskild diversemedelstiel. Det synes ändamålsenligt att sålunda inlevererade medel, i den mån så erfordras, tillsviðare få, enligt närmare bestämmande av Kungl. Maj:t, disponeras för fortsatt tortvberedningsverksamhet, därvid även andra staten tillhöriga mossar än Hästhagens mosse torde kunna ifrågakomma, ävensom förberedelsearbeten därtill.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Tortvberedning å vissa staten tillhöriga mossar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor;

Kungl. Maj:ts proposition nr 70.

dels ock medgiva, att inflytande försäljningsmedel må redovisas och disponeras i enlighet med vad i det föregående anförts.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.